

IWONA M. BATYK

Olsztyn

**Przedsiębiorczość jako aspekt rozwoju obszarów wiejskich
na pograniczu polsko-rosyjskim**

Wprowadzenie

Przejawem przedsiębiorczości rolników jest poszukiwanie przez nich nowych pozarolniczych źródeł dochodu, umożliwiających polepszenie warunków życia rodzin i dalszy rozwój gospodarstwa. Obok przedsiębiorczości rolniczej, typowej dla zawodu rolniczego, pojawiła się na wsi przedsiębiorczość pozarolnicza. Problem rozwoju pozarolniczej przedsiębiorczości rolników wystąpił na szerszą skalę w latach 90-tych. Pojawił się on w następstwie dokonujących się przemian społeczno-gospodarczych kraju, których konsekwencją było znaczne zubożenie ludności rolniczej oraz nasilające się jawne i ukryte bezrobocie na wsi. Podejmując próby przeciwdziałania tym negatywnym zjawiskom część rolników zdecydowała się na rozszerzenie działalności rolniczej o takie nowe formy gospodarowania, jak: handel, usługi, przetwórstwo, działalność agroturystyczna i inne. Działalność nierolnicza prowadzona jest z wykorzystaniem zasobów gospodarstw rolnych i ma charakter dywersyfikacji gospodarstw, bądź nie jest związana z gospodarstwem rolnym¹.

¹ I. Sikorska-Wolak, K. Krzyżanowska, *Przedsiębiorczość w ujęciu teoretycznym i w praktyce*, w: *Przedsiębiorczość na obszarach wiejskich. Stan i perspektywy rozwoju*, red. K. Krzyżanowska, Wydawnictwo SGGW, Warszawa 2010, s. 39–57.

Obszary wiejskie w województwie warmińsko-mazurskim oraz Obwodzie Kaliningradzkim Federacji Rosyjskiej z uwagi na swoje położenie oraz wiele uwarunkowań gospodarczo-społecznych stanowią obszar, na którym podejmowane są różne formy przedsiębiorczości związane z funkcjonowaniem ruchu przygranicznego. Mały ruch graniczny pomiędzy częścią województwa warmińsko-mazurskiego a Obwodem Kaliningradzkim FR sprzyja rozwojowi polsko-rosyjskiej współpracy gospodarczej na wielu płaszczyznach. Mały ruch graniczny umożliwił mieszkańcom Obwodu Kaliningradzkiego dostęp do polskiego rynku towarów i usług. Dla ludności z obszarów przygranicznych stworzył również możliwości dodatkowego źródła dochodu.

Obecnie obserwuje się wzmożony handel przygraniczny na granicy z Obwodem Kaliningradzkim, który jest dla mieszkańców terenów przygranicznych nieoficjalną działalnością gospodarczą. Mimo dużego natężenia ruchu bierze w nim udział relatywnie mało osób, które wielokrotnie przekraczają granicę państwową. Mieszkańcy Obwodu Kaliningradzkiego przyjeżdżają do miejscowości objętych małym ruchem granicznym w celach handlowych i nabywają głównie produkty spożywcze, obuwie, odzież, artykuły gospodarstwa domowego, RTV oraz meble. Mieszkańcy warmińsko-mazurskich gmin objętych małym ruchem granicznym wyjeżdżają do Obwodu Kaliningradzkiego jedynie w celu zakupu paliwa².

Przedsiębiorczość jest we współczesnych warunkach gospodarowania jednym z zasadniczych czynników stanowiących o przewadze konkurencyjnej firmy i ostatecznie o jej przetrwaniu i rozwoju. Przedsiębiorczość oznacza szczególną postawę zorientowaną na odkrywanie i wykorzystywanie szans, której towarzyszyć musi otwartość na zmiany i innowacyjność. Przedsiębiorcze działanie związane jest przede wszystkim z inicjowaniem projektów, kreatywnym rozwiązywaniem problemów, podejmowaniem ryzyka, tworzeniem i wykorzystywaniem okazji oraz elastycznym dostosowywaniem się do warunków otoczenia³.

² I.M. Batyk, *Impact of local border traffic with the Kaliningrad District of the Russian Federation in scope and level marketing of goods and services*, „Acta Scientiarum Polonorum Oeconomia” 2013, nr 12 (4), s. 5–15.

³ T. Listwan, *Role menedżerów w rozwoju przedsiębiorczości*, w: *Kapitał ludzki a kształtowanie przedsiębiorczości*, red. M. Juchnowicz, Poltext, Warszawa 2004, s. 201.

Celem opracowania jest analiza działań przedsiębiorczych podejmowanych przez ludność zamieszkującą obszary wiejskie pogranicza polsko-rosyjskiego oraz wskazanie motywów realizowania tych działań.

1. Postawy, percepcja i uwarunkowania kulturowe przedsiębiorczości

Proces przedsiębiorczości zawsze zaczyna się od postaw i percepcji przedsiębiorczości przez jednostkę. Jest to jednak proces społeczny uwarunkowany kulturowo i historycznie. Zupełnie inny jest odbiór przedsiębiorczości w Stanach Zjednoczonych, gdzie indywidualna przedsiębiorczość pozwoliła stworzyć państwowość i w krajach byłego bloku socjalistycznego, gdzie przez dekady przedsiębiorczość była w praktyce zakazana i uważana za działalność kryminalną. Dlatego obok różnic jednostkowych można analizować różnice w tym zakresie między krajami.

Postawy i percepcja przedsiębiorczości kształtowane są przez wiele czynników, wśród których wymienić należy czynniki: społeczno-kulturowe, ekonomiczne, polityczno-prawne i technologiczne. W zakresie analizy postaw i percepcji przedsiębiorczości najbardziej istotnymi kategoriami poddawanymi badaniom są:

- rozpoznawanie szans biznesowych – mierzony przez odsetek osób, które uważają, że w ich okolicy panują dobre warunki do rozpoczęcia działalności w ciągu najbliższych 6 miesięcy,
- samoocena posiadania wiedzy i umiejętności niezbędnych w procesie wykorzystania szans biznesowych,
- strach przed porażką w działalności przedsiębiorczej,
- zamiar rozpoczęcia działalności (intencje przedsiębiorcze) – mierzone jako odsetek ludności w wieku 18–64 lat osób, które w ciągu następnych trzech lat zamierzają założyć działalność gospodarczą.

Na podejmowanie działalności gospodarczej istotny wpływ mają zmienne kulturowe. Rozpoczęcie biznesu jest znacznie łatwiejsze w kraju, w którym przedsiębiorczość jest uznawana za dobrą ścieżkę kariery, gdzie przedsiębior-

com przypisuje się wysoki status społeczny i gdzie w mediach często obecne są przekazy tworzące pozytywny obraz przedsiębiorczości⁴.

Tabela 1

Postawy, percepcja i uwarunkowania kulturowe przedsiębiorczości (%)

	Polska	Rosja	Niemcy	Czechy	Słowacja
Intencje przedsiębiorcze	26,94	6,18	7,6	14,62	24,43
Rozpoznawanie szansy	33,1	27,06	35,17	23,9	23,08
Zdolności przedsiębiorcze	51,99	33,2	37,14	39,22	52,92
Strach przed porażką	54,05	46,41	49,92	39,84	44,76
Przedsiębiorczość jako dobra ścieżka kariery	72,87	64,54	55,02	b.d.	54,55
Wysoki status przedsiębiorczości	64,44	65,25	78,35	48,66	64,43
Przedsiębiorczość w mediach	57,97	55,32	49,74	b.d.	55,11

Źródło: opracowanie własne na podstawie Global Entrepreneurship Monitor Polska 2012.

Wyniki badań przeprowadzonych w Rosji w ramach międzynarodowego projektu „Global Entrepreneurship Monitor”, wykazały, iż w 2012 r. tylko co 23 Rosjanin był zaangażowany w prowadzenie własnej działalności. Dla porównania w państwach Europy Środkowo-Wschodniej był to co 11 mieszkaniec. Poziom przedsiębiorczości w Rosji ma tendencję spadkową. Do przyczyn, które odstraszały od założenia własnej działalności gospodarczej lub uniemożliwiają jej normalne funkcjonowanie, należą: biurokracja, nieporozumienia ze współnikami, brak możliwości współfinansowania. Te wyniki potwierdza liczba przedsiębiorców, którzy widzą perspektywy rozwoju swojego biznesu w Rosji – w 2012 r. było ich około 30%, a w 2011 r. – 40%. Zwraca się uwagę, iż często przedsiębiorczość w Rosji jest wymuszona, polegająca na zasadzie zakupu i sprzedaży⁵.

⁴ P. Zabierowski, D. Węclawska, A. Tarnawa, P. Zadura-Lichota, M. Bratnicki, *Global Entrepreneurship Monitor Polska*, Warszawa 2012, s. 70.

⁵ O. Verkhovskaia, M. Dorokhina, *National Report Global Entrepreneurship Monitor Russia*, Moskwa 2011, s. 61.

2. Kierunki działań przedsiębiorczych na pograniczu polsko-rosyjskim

Popularnym kierunkiem rozwoju i przekształceń rolnictwa jest agroturystyka i rolnictwo ekologiczne. Obszary wiejskie odgrywają znaczącą rolę w strategii rozwoju regionu Warmii i Mazur ze względu na walory przyrodnicze i możliwości oferowane przez rozwój sektora turystycznego. Priorytet mają kierunki rozwoju rolnictwa w obszarze rolnictwa ekologicznego i przetwórstwa rolno-spożywczego. Z tej perspektywy celem strategicznym jest wspieranie inwestycji w innowacyjność przemysłu spożywczego⁶.

Do sektorów szczególnie perspektywicznych dla rozwoju przedsiębiorczości na obszarach wiejskich pogranicza polsko-rosyjskiego należą rolnictwo i przemysł spożywczy oraz usługi turystyczne. Sektory te są słabo rozwinięte i nie są w stanie zaspokoić potrzeb enklawy. W obwodzie brakuje zarówno maszyn rolniczych i technologii, jak i doświadczenia. Region uzależniony jest nie tylko od importu artykułów rolno-spożywczych, ale również innych towarów konsumpcyjnych⁷.

Specyficznymi formami przedsiębiorczości w skali lokalnej są handel i usługi przygraniczne. Przez prawie całą dekadę lat 90-tych obroty bazarowe na obszarach przygranicznych równoważyły polski deficyt w handlu oficjalnym. Sprzyjały temu ogromne różnice w poziomie dochodów ludności oraz cen występujące pomiędzy Polską i obszarem byłego ZSRR⁸.

Do bezpośrednich czynników, które wpłynęły na ogromną dynamikę wzrostu ruchu granicznego między Polską a krajami Europy Wschodniej po roku 1990, zaliczyć należy m.in.⁹:

- ubożenie społeczeństw byłego Związku Radzieckiego (motywacja do przyjazdów do Polski w celu odsprzedaży towarów niskiej jakości),
- konkurencyjność towarów wytwarzanych przez niektóre gałęzie polskiego przemysłu na rynkach wschodnich sąsiadów, połączona z ogromnym wzro-

⁶ *Szanse i zagrożenia oraz potencjalne kierunki rozwoju obszarów wiejskich w Polsce w ujęciu regionalnym. Raport podsumowujący*, Agrotec, PAN IGiPZ, Warszawa 2012, s. 301.

⁷ J. Rogoża, A. Wierzbowska-Miazga, I. Wiśniewska, *Wyspa na uwięzi. Kaliningrad między Moskwą a UE*, „Prace OSW” 2012, nr 07, s. 73.

⁸ H. Powęska, *Przestrzenny wymiar handlu transgranicznego w Polsce w ostatniej dekadzie XX wieku*, „Geopolitical Studies” 2002, s. 9.

⁹ T. Komornicki, *Granice Polski. Analiza zmian przenikalności w latach 1990–1996*, „Geopolitical Studies” 1999, vol. 5, s. 348.

stem cen artykułów konsumpcyjnych w tych krajach (motywacja ekonomiczna do drobnego importu z Polski),

- wysokie cło i akcyza na wyroby alkoholowe, tytoniowe i paliwa w Polsce, skłaniające do przemytu zza granicy wschodniej.

Przy dużych różnicach w cenach towarów, drobny handel przygraniczny realizowany jest przez mieszkańców tej strony granicy, którzy ponoszą mniejsze koszty transakcyjne. Taka sytuacja może mieć charakter krótkoterminowy i zarazem niestabilny, a jej efektem będą fluktuacje natężenia ruchu granicznego. Działalność handlowa na obszarach przygranicznych Polski i Rosji była i nadal jest w większości nierejestrowaną działalnością gospodarczą. Wraz ze znaczącym ograniczeniem handlu do alkoholu, papierosów i paliw, dokonywanym przez Polaków wrosła rola zagrożeń związanych ze zjawiskiem handlu przygranicznego oraz zmalały generowane przez nie korzyści¹⁰.

Akcesja Polski do Unii Europejskiej miała wpływ przede wszystkim na drobny handel walizkowy, gdzie istotnym elementem rachunku ekonomicznego stały się koszty wiz na obszar Schengen. Zahamowała ona także rozwój wymiany oficjalnej na obszarach przygranicznych, zwłaszcza tej, której podmiotami były małe i średnie przedsiębiorstwa. Korzyści związane z handlem indywidualnym koncentrują się w gminach przygranicznych. Wzrasta rola zagrożeń związanych z wymianą towarową. Handel przygraniczny stanowi w coraz większym stopniu nieuczciwą konkurencję dla lokalnych przedsiębiorców. W perspektywie długoterminowej, zmniejszenie roli położenia przygranicznego w generowaniu powiązań handlowych odbierać można pozytywnie, jako równomierne włączenie całej polskiej przestrzeni ekonomicznej w system europejski i globalny. W krótszym horyzoncie czasowym zjawisko niesie jednak pewne zagrożenia, przeciwdziałanie którym powinno być przedmiotem zainteresowania polityki regionalnej¹¹.

Wyniki badania obrotu towarów i usług na zewnętrznej granicy Unii Europejskiej na terenie Polski wskazują, że zdecydowana większość osób wyjeżdża za granicę i powraca w ciągu jednego dnia, głównie w celu dokonania za-

¹⁰ T. Komornicki, *Przepływy osób i towarów przez polski odcinek zewnętrznej granicy Unii Europejskiej*, raport końcowy z projektu badawczego MNiSW, Warszawa 2010.

¹¹ T. Komornicki, *Rola wymiany towarowej ze wschodnimi sąsiadami Polski w gospodarce lokalnej*, „Prace Komisji Geografii Przemysłu” 2010, nr 15.

kupów. W strukturze wydatków przeważają środki przeznaczone na zakup towarów, a niewielką część stanowią wydatki na usługi¹².

3. Wyniki badań

Podstawą analizy działań przedsiębiorczych podejmowanych przez mieszkańców gmin przygranicznych w województwie warmińsko-mazurskim oraz motywów realizowania tych działań, były badania przeprowadzone w 2012 roku wśród 50 mieszkańców powiatów graniczących z Obwodem Kaliningradzkim. Badania przeprowadzone zostały metodą sondażową za pomocą kwestionariusza wywiadu.

Dobór próby do badań był celowy i miał na celu uzyskanie informacji od respondentów zróżnicowanych pod względem płci, wieku, wykształcenia oraz statusu społecznego. Charakterystyka respondentów przedstawia się następująco:

- 70% mężczyzn oraz 30% kobiet,
- 2% respondentów w wieku do 20 lat, 16% – w wieku 20–30 lat, 34% – w wieku 30–40 lat, 32% – w wieku 40–50 lat, 12% – w wieku 50–60 lat oraz 4% badanych powyżej 60 lat,
- 24% osób deklarowało wykształcenie podstawowe, 50% – wykształcenie zawodowe, zaś 26% – wykształcenie średnie,
- 18% respondentów prowadziło własną działalność gospodarczą, 32% badanych stanowili pracujący, 22% – to osoby bezrobotne, 18% – uczniowie lub studenci, zaś 10% wśród badanych stanowili emeryci.

Wyniki badań wskazują, iż większość respondentów (56% udzielonych odpowiedzi) uznała, że położenie przygraniczne oraz funkcjonowanie małego ruchu granicznego dają możliwości podejmowania działań przedsiębiorczych, przyczyniają się do zwiększenia dochodów i podniesienia poziomu życia lokalnej ludności. Prawie co trzeci badany (30% wskazań) określił, że mały ruch graniczny ma mały związek ze wzrostem standardu życia ludności zamieszkującej obszary przygraniczne. Jedynie 14% osób biorących udział w badaniach, uznało, że nie ma on żadnego znaczenia dla rozwoju przedsiębiorczości lokal-

¹² *Badanie obrotu towarów i usług na zewnętrznej granicy Unii Europejskiej na terenie Polski w IV kwartale 2012 roku*, GUS i Urząd Statystyczny w Rzeszowie, Warszawa–Rzeszów 2013, s. 15.

nej. Badania wykazały, że dla wielu osób wyjazdy zarobkowe do Rosji są obecnie podstawowym, a nie dodatkowym źródłem utrzymania. Dotyczy to głównie mieszkańców powiatów przygranicznych, w których odnotowuje się największy odsetek osób utrzymujących się z niezarobkowych źródeł. Średni odsetek osób utrzymujących się z niezarobkowych źródeł w woj. warmińsko-mazurskim wynosi 25%, natomiast w powiatach przygranicznych kształtuje się na poziomie: powiat kętrzyński – 29,5%, powiat bartoszycki – 29,4%, powiat węgorzewski – 27,5%, powiat braniewski – 26,6%¹³.

Respondenci wskazali cztery obszary, w których można rozwijać działania przedsiębiorcze, wykorzystując specyfikę związaną z położeniem oraz z potrzebami regionu zamieszkiwanego. Zdecydowana większość badanych (66% wskazań) zwracała uwagę na korzystną relację ceny paliwa rosyjskiego w stosunku do cen paliw w Polsce oraz niższe ceny polskich towarów spożywczych w odniesieniu do towarów rosyjskich (24% odpowiedzi). Pojawiły się specjalne określenia, a mianowicie: „turystyka paliwowa” i „turystyka parówkowa”.

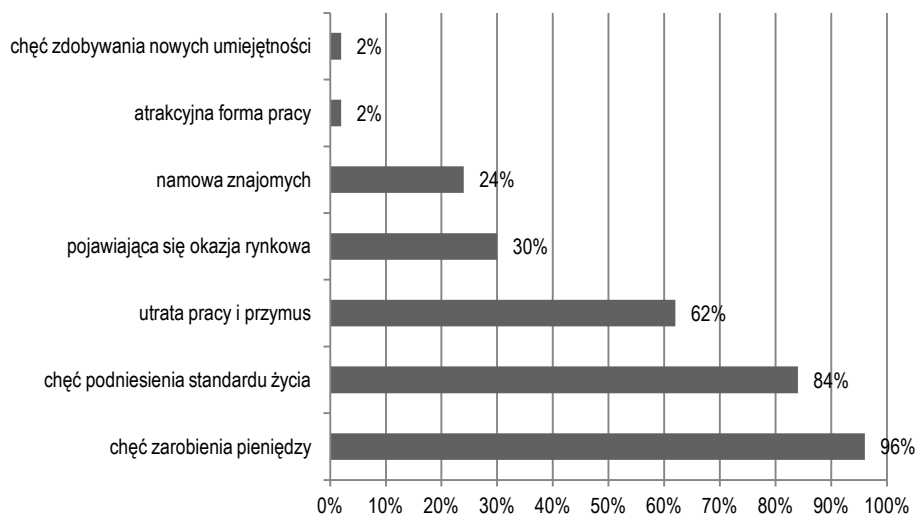
Rozwojowym kierunkiem podejmowania działań przedsiębiorczych na pograniczu polsko-rosyjskim jest organizacja usług noclegowych (4% wskazań respondentów) oraz usług gastronomicznych (6% odpowiedzi). Respondenci określili, że istnieje duże zainteresowanie takimi usługami ze strony mieszkańców Obwodu Kaliningradzkiego, którzy przyjeżdżają nie tylko w celach handlowych, ale również są zainteresowani wypoczynkiem w polskich obiektach hotelarskich. Bardzo często poszukują również możliwości spędzenia czasu w gospodarstwach agroturystycznych.

Na obszarach wiejskich woj. warmińsko-mazurskiego funkcjonuje wiele gospodarstw agroturystycznych, które realizują usługi dla turystów rosyjskich. Właściciele gospodarstw wykorzystali możliwości związane z pozyskaniem środków unijnych, dostępnych w ramach osi 3 PROW na lata 2007–2013 – działania 3.1.1. na różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej oraz działania 3.1.2. na tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw. Celem działań jest wzrost konkurencyjności gospodarczej obszarów wiejskich, rozwój przedsiębiorczości i rynku pracy, co sprzyjać ma wzrostowi zatrudnienia na obszarach

¹³ *Ludność i gospodarstwa domowe w woj. warmińsko-mazurskim. Stan i struktura społeczno-ekonomiczna*, Urząd Statystyczny w Olsztynie, Olsztyn 2014, s. 76.

wiejskich. Przy wyborze działalności pozarolniczej kierowali się oni głównie popytem na świadczenie tego typu usług w najbliższej okolicy¹⁴.

Do zbadania motywów podejmowania działań przedsiębiorczych zastosowano pytanie koniunktywne, umożliwiające udzielenie więcej niż jednej odpowiedzi. Wyniki badań wskazały na wiele motywów podejmowania działań przedsiębiorczych, wśród których największe znaczenie dla badanych była chęć zarobienia pieniędzy (96% odpowiedzi) oraz chęć podniesienia standardu życia – 84% (rys. 1).

Rys. 1. Motywy podejmowania działań przedsiębiorczych na obszarach wiejskich na pograniczu polsko-rosyjskim

Źródło: badania własne.

Istotnym czynnikiem motywującym do działania była utrata pracy i przymus (62%). Respondenci wskazali również na istniejącą okazję rynkową (30%), którą chcą wykorzystać. Jednym z czynników mających wpływ na decyzje respondentów o podejmowaniu działań przedsiębiorczych na obszarach wiejskich

¹⁴ R. Marks-Bielska, J. Zielińska-Szczepkowska, *Dotychczasowe wykorzystanie środków z programu rozwoju obszarów wiejskich (2007–2013) na rozwój agroturystyki w woj. warmińsko-mazurskim*, w: *Polityka ekonomiczna*, red. J. Sokołowski, M. Sosnowski, UE Wrocław, Wrocław 2011.

na pograniczu polsko-rosyjskim była namowa znajomych (24% odpowiedzi). Jedynie po 2% badanych postrzegало podjęcie pozarolniczej działalności (w formie prowadzenia gospodarstwa agroturystycznego) jako atrakcyjną formę pracy oraz chęć zdobycia nowych umiejętności, jednakże respondenci nie potrafili wskazać na ich rodzaj.

Podsumowanie

Obszary wiejskie w województwie warmińsko-mazurskim posiadają potencjał oraz zdolność do rozwoju. Możliwości rozwijania przedsiębiorczości wynikają głównie z walorów przyrodniczo-krajobrazowych regionu oraz z dogodnego położenia w stosunku do granicy polsko-rosyjskiej. Z punktu widzenia perspektyw rozwoju tych terenów, niezwykle istotny jest problem przedsiębiorczości realizowanej przez mieszkańców obszarów wiejskich.

Kierunki rozwoju przedsiębiorczości powinny być wyrazem przystosowywania się i reagowania na zmiany otoczenia gospodarczego. Ograniczanie się do handlu przygranicznego może zatem w przyszłości stanowić duże zagrożenie, prowadzące do bezrobocia i problemów społecznych wśród ludności zamieszkującej obszary wiejskie.

Województwo warmińsko-mazurskie jest regionem wielofunkcyjnym, dlatego należy silnie promować rozwój rolnictwa, produkcję żywności wysokiej jakości oraz możliwości wynikające z położenia regionu.

Literatura

- Badanie obrotu towarów i usług na zewnętrznej granicy Unii Europejskiej na terenie Polski w IV kwartale 2012 roku*, GUS i Urząd Statystyczny w Rzeszowie, Warszawa–Rzeszów 2013.
- Batyk I.M., *Impact of local border traffic with the Kaliningrad District of the Russian Federation in scope and level marketing of goods and services*, „Acta Scientarum Polonorum Oeconomia” 2013, nr 12 (4).
- Marks-Bielska R., Zielińska-Szczepkowska J., *Dotychczasowe wykorzystanie środków z programu rozwoju obszarów wiejskich (2007–2013) na rozwój agroturystyki w woj. warmińsko-mazurskim*, w: *Polityka ekonomiczna*, red. J. Sokołowski, M. Sosnowski, UE Wrocław, Wrocław 2011.
- Komornicki T., *Granice Polski. Analiza zmian przenikalności w latach 1990–1996*, „Geopolitical Studies” 1999, vol. 5.

- Komornicki T., *Przepływy osób i towarów przez polski odcinek zewnętrznej granicy Unii Europejskiej*, raport końcowy z projektu badawczego MNiSW, Warszawa 2010.
- Komornicki T., *Rola wymiany towarowej ze wschodnimi sąsiadami Polski w gospodarce lokalnej*, „Prace Komisji Geografii Przemysłu” 2010, nr 15.
- Listwan T., *Role menedżerów w rozwoju przedsiębiorczości*, w: *Kapitał ludzki a kształtowanie przedsiębiorczości*, red. M. Juchnowicz, Poltext, Warszawa 2004.
- Ludność i gospodarstwa domowe w woj. warmińsko-mazurskim. Stan i struktura społeczno-ekonomiczna*, Urząd Statystyczny w Olsztynie, Olsztyn 2014.
- Powęska H., *Przestrzenny wymiar handlu transgranicznego w Polsce w ostatniej dekadzie XX wieku*, „Geopolitical Studies” 2002.
- Rogoża J., Wierzbowska-Miazga A., Wiśniewska I., *Wyspa na uwięzi. Kaliningrad między Moskwą a UE*, „Prace OSW” 2012, nr 07.
- Sikorska-Wolak I., Krzyżanowska K., *Przedsiębiorczość w ujęciu teoretycznym i w praktyce*, w: *Przedsiębiorczość na obszarach wiejskich. Stan i perspektywy rozwoju*, red. K. Krzyżanowska, Wydawnictwo SGGW, Warszawa 2010.
- Szanse i zagrożenia oraz potencjalne kierunki rozwoju obszarów wiejskich w Polsce w ujęciu regionalnym. Raport podsumowujący*, Agrotec, PAN IGiPZ, Warszawa 2012.
- Verkhovskaia O., Dorokhina M., *National Report Global Entrepreneurship Monitor Russia*, Moskwa 2011.
- Zabierowski P., Węclawska D., Tarnawa A., Zadura-Lichota P., Bratnicki M., *Global Entrepreneurship Monitor Polska*, Warszawa 2012.

Entrepreneurship as an aspect of rural development in Polish-Russian borderline

Summary

The aim of the study is to analyze entrepreneurial activities undertaken by the population living in rural areas near the Polish-Russian. The paper presents results of studies conducted in 2012 among residents of border communities in the Warmia-Mazury. Based on the research the actions taken by the rural population and the respondents' opinions about the motives pursue entrepreneurial activities.

Keywords: entrepreneurship, the Polish-Russian borderland, border traffic, rural areas.

Translated by Iwona M. Batyk